

Helsingfors/Mariehamn 13.10.2023

Nr 40/23

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
18.9.2023, nr 198, 200
och 202/2023.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 18.9.2023 antagna landskapslagar:

1. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av rikslagstiftning om elmarknaden (nedan landskapslagen),
2. Landskapslag om ändring av 4 § landskapslagen om Ålands energimyndighet (nedan myndighetslagen),
3. Landskapslag om Ålands tvistenämnd för energimarknaden (nedan tvistenämndslagen).

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

I landskapslagstiftningen görs vissa kompletteringar föranledda av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/944 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om ändring av direktiv 2012/27/EU. Ett krav på projekttillstånd införs för elledningar med en nominell spänning på 110 kilovolt eller mer. På Ålands tvistenämnd ankommer att behandla elmarknadstvister som anhängiggjorts av andra slutkunder än konsumenter.

Landskapslagstiftningen gäller landskapets myndigheter, kommunernas förvaltning, natur- och miljövård och näringsverksamhet på

vilka områden lagstiftningsbehörigheten helt eller med vissa undantag, varom nu inte är fråga, tillkommer landskapet enligt 18 § 1, 4, 10 och 22 punkterna i självstyrelselagen för Åland.

Enligt 2 § 1 mom. i landskapslagen ska, om annat inte särskilt föreskrivs i landskapslagen eller i annan landskapslag, de förvaltningsuppgifter som enligt de antagna rikslagarna ankommer på statens myndigheter i landskapet skötas av landskapsregeringen till den del förvaltningen hänför sig till uppgifter inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Liksom i utlåtandet beträffande den gällande ordalydelsen i blankettlagen konstaterar Ålandsdelegationen att denna bestämmelse till sitt innehåll är vag och kan leda till oklarhet vid tillämpningen på olika nivåer och medföra risk för administrativa komplikationer. Bestämmelsen är därför betänkelig med hänsyn till den enskildes rättsskydd och innebär en sådan oklarhet vid regleringen som inte är förenlig med god lagstiftning. Bestämmelsen utgör det oaktaget formellt sätt inte en sådan överträdelse av lagstiftningsbehörigheten att den enligt Ålandsdelegationens mening på denna grund kan fällas.

Till de avvikelser från rikets elmarknadslag som finns i blankettlagens 4 § fogas en ny 5a punkt enligt vilken de beredskapsplaner och ändringar av dem, som enligt den antagna rikslagens 28 § 3 mom. ska tillställas rikets Energimyndighet, i stället ska tillställas Ålands landskapsregering för vidareförmedling till rikets Energimyndighet. Enligt Ålandsdelegationens uppfattning föreligger inget hinder för att på angivet sätt föreskriva att beredskapsplaner ska tillställas både landskapsregeringen och rikets Energimyndighet, trots att beredskap inför undantagsförhållanden utgör riksbehörighet enligt självstyrelselagens 27 § 34 punkt. Detta med beaktande av att den normaltida beredskapsplaneringen gällande elförsörjningen ankommer på landskapets myndigheter.

Enligt landskapslagens 4 § 2 mom. ska för byggande av en elledning med en nominell spänning på minst 110 kilovolt vilken ansluter sig till ett område utanför landskapets territorium projektillstånd begäras hos Ålands landskapsregering. Ålandsdelegationen noterar härvid att landskapets lagstiftningskompetens endast omfattar landskapets område. Ålandsdelegationen uppfattar bestämmelsen så att den begränsar sig till att gälla den del av en elledning som går genom landskapets område. Så uppfattad utgör bestämmelsen inte en behörighetsöverskridning.

En förordningsfullmakt intas i landskapslagens 7 § 4 mom. Denna delegeringsbestämmelse kan inte anses beröra grunderna för individens rättigheter och skyldigheter eller utgöra angelägenheter som enligt grundlagen eller självstyrelselagen i övrigt hör till området för lag. Stadgandet uppfyller därmed förutsättningarna för delegering i

självstyrelselagens 21 § 1 mom. som motsvarar grundlagens 80 § 1 mom.

Myndighetslagens 4 § 2 mom. berättigar en behörig tjänsteman vid Ålands energimyndighet att utföra inspektioner i lokaler som innehas av näringsidkare som bedriver verksamhet underkastad tillsyn. I landskapets behörighet ingår att lagstifta om övervakning och inspektioner inom landskapets behörighetsområden. Dessa bestämmelser kan dock beröra de i grundlagens 2 kap. garanterade fri- och rättigheterna, på vilket område lagstiftningsbehörigheten jämlikt 27 § 1 punkten i självstyrelselagen tillkommer riket. Ålandsdelegationen noterar särskilt att jämlikt grundlagens 10 § 3 mom. kan genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas. Ålandsdelegationen konstaterar att hemfriden beaktats i 4 § 3 mom. i landskapslagen om Ålands energimyndighet, vilket moment förblir oförändrat.

Enligt tvistenämndslagens 1 § är Ålands tvistenämnd för energimarknaden ett oavhängigt och opartiskt organ som behandlar elmarknadstvister som anhängiggjorts av andra slutkunder än konsumenter, d.v.s. när parterna är elföretag och näringsidkare som är slutkunder hos dem. Nämndens uppgift är att ge rekommendationer om hur sådana enskilda tvister mellan elföretag och slutkunder som inte är konsumenter bör lösas enligt upprättat elavtal. Nämndens beslut till rekommendation är dock inte verkställbart och har inte samma rättsverkningar som ett förvaltningsbeslut eller en dom. Ändring i beslutet får inte sökas genom besvär. Handläggning vid nämnden utgör inget hinder för att föra ärendet till behörig myndighet eller till allmän domstol för prövning. Ålandsdelegationen anser att detta förfarande på motsvarande sätt som bestämmelserna om omprövning i andra landskapslagar kan anses som en del av förvaltningsförfarandet, och därmed ingår i landskapets behörighet. Hinder för intagande av sådana bestämmelser i en landskapslag föreligger inte, eftersom bestämmelserna inte fråntar medborgarna rätten att i enlighet med grundlagens 21 § 1 mom. på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak prövad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. I tvistenämndslagens 14 och 15 § ingår dock bestämmelser vilka berör rättskipning, som utgör riksbehörighet enligt självstyrelselagens 27 § 23 punkt. Dessa bestämmelser kan enligt 19 § 3 mom. i självstyrelselagen intas i tvistenämndslagen, eftersom motsvarande bestämmelser finns i rikets lag om tvistenämnden för energimarknaden (FFS 502/2023).

Bestämmelser om tvistenämndens medlemmar och föredragande finns i tvistenämndslagens 4 §. Det ankommer på landskapsregeringen att utnämna medlemmarna i nämnden. Paragrafens 3 mom.

andra mening möjliggör att en nämndmedlem skiljs från sitt uppdrag före mandatperiodens utgång. I paragrafen anges dock inte några grunder för när en nämndmedlem kan skiljas från uppdraget. Till skillnad från detta anges i 7 § 2 mom. i rikets lag om tvistenämnden för energimarknaden uttryckligen att medlemmar, suppleanter och föredragande i nämnden inte får skiljas från sitt uppdrag utan vägande skäl. I RP 318/2022 rd sid. 109 motiveras bestämmelsen i 7 § 2 mom. enligt följande:

”Enligt 2 mom. får medlemmar, suppleanter och föredragande inte skiljas från sitt uppdrag utan vägande skäl. Medlemmar, suppleanter och föredragande i nämnden står inte i tjänsteförhållande till nämnden. Statstjänstemannalagen (750/1994) tillämpas därför inte på dem. I momentet säkerställs också den oberoende ställningen för de personer som deltar i tvistlösning, på vilka statstjänstemannalagen inte tillämpas.

En person som avses i bestämmelsen får skiljas från sitt uppdrag om det finns ett vägande skäl. Som sådant kan betraktas till exempel en grov överträdelse eller försummelse av skyldigheter som följer av lag eller bestämmelser på lägre nivå och som väsentligt inverkar på uppdraget, som att ta emot anvisningar av någon annan eller brott mot sekretessplikten. Också det att personen av personliga skäl inte längre förmår sköta sitt uppdrag kan vara en grund för entledigande”.

Enligt Ålandsdelegationens uppfattning förutsätter tryggheten av en god förvaltning jämlikt grundlagens 21 § 2 mom. att medlemmarnas och ersättarnas oberoende ställning garanteras genom att vägande skäl ska föreligga för att en medlem och ersättare i Ålands tvistenämnd ska kunna skiljas från sitt uppdrag. Detta med beaktande av de uppgifter som ankommer på Ålands tvistenämnd och att tjänstemannalagen för landskapet Åland inte tillämpas på dess medlemmar. Eftersom sådana skäl inte förutsätts i landskapslagens 4 § 3 mom. andra mening utgör lagrummet en behörighetsöverskridning till den del den möjliggör skiljandet av en medlem från sitt uppdrag.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagarna inte föreligger, förutom beträffande tvistenämndslagens 4 § 3 mom. andra mening. Det felaktiga stadgandet inverkar inte på tillämpningen av nämnda landskapslag i övrigt, varför den till övriga delar kan träda i kraft. Delegationen har ovan i utlåtandet även anfört anmärkningar beträffande landskapslagens 2 § 1 mom., vilka dock inte påverkar behörighetsfördelningen.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Lampi, Leino-Sandberg och Siitari.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Rainer Åkerblom
sekreterare